

LUND UNIVERSITY

Mer än sjukvård? : pressens bevakning av de regionala valrörelserna i Skåne och Kalmar län 1998 (Rapport i projektet Regionalisering och flernivådemokrati)

Fernández, Christian

1999

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Fernández, C. (1999). *Mer än sjukvård? : pressens bevakning av de regionala valrörelserna i Skåne och Kalmar län 1998 (Rapport i projektet Regionalisering och flernivådemokrati)*. [Publisher information missing]. http://www.svet.lu.se/Projekt/Regionprojektet/Pdf-rapporter/Bara_sjukvard.pdf

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

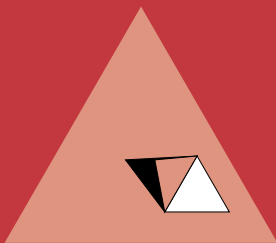
Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

REGIONALISERING OCH
FLERNIVÅDEMOKRATI

CHRISTIAN
FERNANDEZ

MER ÄN SJUKVÅRD?

Pressens bevakning av de regionala
valrörelserna i Skåne och Kalmar län 1998

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN
LUNDS UNIVERSITET

Skrifter utgivna vid Statsvetenskapliga institutionen vid
Lunds universitet

Department of Political Science
Lund University

MER ÄN SJUKVÅRD?

PRESSENS BEVAKNING AV DE REGIONALA
VALRÖRELSENA I SKÅNE OCH KALMAR LÄN 1998

Christian Fernández

Distribution: Statsvetenskapliga institutionen, Lund

Christian Fernández är doktorand i statsvetenskap.

© Statsvetenskapliga institutionen Lunds universitet

Grafisk form: PROSE DESIGN & GRAFIK

Tryck: Sociologens reprocentral

Lund 1999

ISBN 91-88306-21-6

Innehåll

1	Regionala valrörelser i pressens spegel	7
1.1	Media som kunskapsförmedlare – ett demokratiproblem?	8
1.2	Metod	12
1.3	Disposition	16
2	Medborgarna och det offentliga rummet	17
2.1	Media som dirigent av det offentliga samtalet	18
2.2	Vilken roll bör media ha?	20
3	Regional demokrati och regional press i Skåne och Kalmar län	22
3.1	Tidningskarta och offentliga rum	24
3.2	Valrörelsens tematiska innehåll	30
3.3	Informationsvärde och förståelse	34
4	Sammanfattande slutord	40
	Referenslista	42

I Regionala valrörelser i pressens spegel

Söndagen den 20:e september 1998 gick skåningar och kalmarlänningar¹ precis som resten av det svenska folket, till valurnorna. Mycket har emellertid hänt sedan de senast röstade till landstingsfullmäktige. Med anledning av ett riksdagsbeslut 1996 deltar de båda regionerna i en försöksverksamhet som löper över fem år (1997–2002). För Skånes del innebär denna att de två skånska länen, Malmöhus och Kristianstads, samt Malmö Stad har slagits ihop till en stor region med ett direktvalt fullmäktige som ansvarar dels för de vårdfrågor som tidigare låg hos landstinget, dels för en rad kompetenser som har flyttats från länsstyrelserna. Kalmar län, å sin sida, är oförändrat till formen, men även där har en rad ansvarsområden flyttats från länsstyrelsen till ett indirekt valt regionalt fullmäktige. Det senare samexisterar med landstinget som fortfarande är huvudansvarigt för sjukvårdsfrågorna. Målsättningen bakom bildandet av de nya regionala organen är tvådelad. Å ena sidan handlar det om ett försök att stimulera och främja regional utveckling genom decentralisering och reformering av vissa förvaltningsområden. Å andra sidan så framställs omfördelningen av kompetenser och stärkandet av den regionala politiska nivån som demokratireformer, vilka kommer att öka förutsättningarna för medborgerligt inflytande (SOU 1995:27). I föreliggande studie är det olika aspekter av den senare målsättningen som står i fokus.

¹ I syfte att undvika begreppslig förvirring kommer jag att fortsättningsvis använda 'kalmarit' som beteckning på en person bosatt i staden Kalmar och det något oortodoxa 'kalmarlänning' som betecknande för envar bosatt i Kalmar län. Bortsett från dess terminologiska stringens förefaller det mig också vara den "minst diskriminerande" behandlingen av länets icke-kalmaritiska invånare.

1.1 Media som kunskapsförmedlare – ett demokratiproblem?

Kunskap och demokrati

Landstingsvalen beskrivs ofta som de ”glömda valen” i svensk politik. I jämförelse med riksdag och kommuner, har den svaga regionala nivån alltid fört en undanskymd tillvaro i valrörelserna. En förhoppning i de län som nu genomgår regional försöksverksamhet i varierande utformning – Västra Götaland och Gotland, förutom Skåne och Kalmar – är att det faktiska stärkandet av regionen som en politisk nivå skall åtföljas av ett större medborgerligt och medialt intresse. Detta i sig måste betraktas som ett mycket viktigt mål om den regionala omvandlingen skall kunna leva upp till de demokratireformerande målsättningar som stipulerats. Den successiva övergången till ett mera skiktat, ”flernivådemokratiskt” samhälle medför inte per automatik att varje beslut flyttas närmare medborgarna. Huruvida ett sådant flernivåsystem i praktiken blir mer demokratiskt är därför ytterst en empirisk fråga som inte kan ges ett generellt svar. Vad vi däremot kan göra är att resonera kring de principiella villkoren för att ett större och effektivare medborgerligt deltagande skall kunna äga rum. Uppdelningen av det politiska rummet i flera nivåer och sektorer skapar måhända förutsättningar för ett ökat sådant inflytande, men det kan också medföra att politiken blir mera komplex och svårgripbar för samhällets medlemmar. Att ”demokratisera” en uppsättning kompetenser genom att överföra dem från ett byråkratiskt till en folkvalt organ inbegriper följaktligen betydligt mer än endast det formella beslutet och lagändringarna. Det kräver också informationsspridning och inläring, eftersom reformen bara kan uppfattas som en demokratisering om medborgarna är medvetna om och drar nytta av den. Medborgarnas kunskap om politiken och det politiska systemets förändringar blir härvid av central betydelse för ”flernivådemokrati-experimentets” utfall.

Media

Kunskap och demokrati är två av tre centrala begrepp i denna studie. Det tredje är media. I det moderna samhället finns det flera kanaler varigenom medborgarna kan få information och kunskap om politiken. Bland dessa råder det emellertid ingen tvekan om att media intar en särställning. Att påstå att media fyller viktiga funktioner i den moderna demokratin har närmast blivit ett triviale konstaterande i en tid där kunskapssamhället har blivit en definierande och allmänt vedertagen beskrivning av politikens förutsättningar. Icke desto mindre är det ett viktigt konstaterande. Om media fyller viktiga funktioner i det demokratiska styrelseskicket, så innebär det att dess roll måste uppmärksammas och problematiseras närhelst vi talar om och studerar demokratin. Detta gäller framför allt vid omvälvande förändringar och reformer som i något avseende förändrar det samhälleliga styrelseskicket och som medborgarna behöver kunskap om för att kunna utöva ett effektivt inflytande.

Syfte och problemformulering

Den regionala demokratin framtid utgör bakgrunden och motiveringen till den här undersökningen. Den utgår ifrån att det finns ett nära samband mellan den goda demokratin och ett upplyst demos (folk); ett samband som med rätta tillmäts stor betydelse inom forskningsområdet.

Man skulle kunna invända, antar jag, att upplysning inte har något med demokrati att göra. Men jag anser att detta skulle vara ett dåraktigt och historiskt felaktigt påstående. Det är dåraktigt eftersom demokrati vanligtvis har uppfattats som ett system i vilket "folkstyre" gör det mer sannolikt att "folket" får vad det vill ha, eller vad det anser vara bäst... Men för att veta vad det vill ha, eller vad som är bäst, måste folket vara upplyst... Och eftersom demokratin förespråkare utan undantag har insett detta och lagt stor vikt vid medlen för att uppnå ett informerat och upplyst demos, såsom utbildning och offentlig diskussion, så är invändningen också historiskt sett felaktig (Dahl 1989, 112-113, *min översättning*).

I fokus för studien står skåningarnas och kalmarlänningarnas möjligheter att erhålla information och därmed förståelse för regionpolitiken. Det handlar följaktligen inte, mer än indirekt, om det regionala folkstyrets förverkligande vid valurnorna samt löpande i den offentliga debatten, utan om själva förstadiet till och förutsättningarna för ett sådant upplyst och effektivt medborgarligt inflytande. Eftersom media uppbar en central roll i denna kunskapsförmedling kommer undersökningen att koncentreras till den regionala pressens bevakning av regionpolitiken, beträffande såväl de traditionella landstingsfrågorna som de nytilkomna kompetensområdena. Vilken bild ges av den politiska världen och hur kan denna bild värderas ur ett deltagardemokratiskt perspektiv? Ambitionen är med andra ord att försöka läsa tidningsmaterialet med "medborgarens glasögon" och diskutera de uppfattningar om regionpolitiken i Skåne och Kalmar län som detta medför.

Ett så brett och innehållsrikt studieområde som medias roll i demokratin innefattar naturligtvis ett närmast oöverskådligt antal aspekter och infallsvinklar, varför vissa avgränsningar är nödvändiga att göra för att ämnet skall bli hanterbart. Samtidigt finns det naturligtvis en viktig poäng i att inte bli alltför snäv och endimensionell eftersom ambitionen är att kunna sammanfatta resultaten i någon typ av generell uttalande om de två fallen, Skåne och Kalmar län. Den fråga som följaktligen måste ställas är: Vad är det egentligen som kan bedömas som viktigt i pressens nyhetsförmedling till medborgarna?

Det finns både kvantitativa och kvalitativa dimensioner i denna frågeställning. För det första måste det vara av grundläggande intresse att kartlägga omfånget på nyhetsförmedlingen. Närmare bestämt så implicerar detta en undersökning av vilka sakfrågor som debatteras och hur ofta. Ett sådant val kan ur demokratihänseende motiveras med att det är viktigt att känna till vilka politiska sakområden som medborgarna har möjlighet att sätta sig in i genom tidningsläsning samt vilka (om några) som är mer svårtillgängliga.

För det andra finns det också starka skäl att försöka sätta sig in i materialets kvalitativa karaktär. Det är inte bara de rent numerära aspekterna (vilka och hur många artiklar) av nyhetsförmedlingen som är relevanta, utan också själva kvaliteten i densamma. Eftersom alla skildringar av regionpolitiken omöjligen kan vara lika informativa och

insiktsfulla – variationen i djup, tydlighet, förklaringskraft osv. är omfattande – så måste en undersökning som tar medias roll som kunskapsförmedlare på allvar även rikta uppmärksamhet mot dessa kvalitativa aspekter. De är långt ifrån oväsentliga för medborgarens förståelse för den politiska världen.

För det tredje och sista så är det också betydelsefullt att närmare undersöka mot vem som de olika tidningsartiklarna riktar sig. Det gäller rent försäljningsmässigt i termer av tidningarnas utbredning och koncentrationer i regionen, såväl som innehållsmässigt i termer av eventuella fokus på temata med anknytning till specifika subregionala områden. Uttryckt annorlunda så handlar det helt enkelt om tidningarnas grad av överensstämmelse med den politiska arenans geografiska och innehållsmässiga omfattning.

Dessa tre kompletterande syften mynnar ut i följande tre, förhoppningsvis mer konkreta, problemformuleringar som får vara vägledande i den fortsatta undersökningen:

- 1) Finns det ett regionalt offentligt rum i de båda länen, dvs. en övergripande pressbevakning med täckning av respektive läns samtliga delar, eller är länen uppsplittrade i ett antal lokalt förankrade tidningsrevir? Frågeställning anknyter i första hand till förutsättningarna för framväxten av ett regionalt demos med en politisk identitet.
- 2) Pressbevakningens tematiska innehåll: Vilka frågor och perspektiv behandlas och i vilken utsträckning kan de uppfattas som motiverade, givet den regionala nivåns sammansättning och verksamhetsområden?
- 3) Informationsvärdet – de kvalitativa aspekterna av pressens informationsförmedling. Vilka möjligheter till en upplyst förståelse av regionpolitiken ger tidningarna sina läsare genom sitt sätt att framställa nyheterna?

En redogörelse för hur operationaliseringen av dessa problem genomförs rent konkret följer dels under det härpå följande metodavsnittet, dels löpande i själva innehållsanalysen (kap.3).

1.2 Metod

Materialet

Den här undersökningen baserar sig på artikelmaterial från samtliga morgontidningar i Skåne och Kalmar län (se referensförteckningen). Den studerade perioden sträcker sig över de tre veckorna i september 1998 fram till valet, dvs från den förste till och med den 20:e. Naturligtvis kunde den med fördel ha omfattat en längre period före valet eller till och med flera perioder sedan riksdagsbeslutet om regional försöksverksamhet 1996. Likaså hade det varit önskvärt att inte enbart begränsa undersökningen till pressen utan även låta den omfatta de regionala radio- och TV-kanaler som finns i de båda länen. Den främsta anledningen till att detta inte har gjorts är rent praktisk; inom delprojektets givna tidsramar hade det inte varit möjligt att flerfaldigt öka materialomfånget på ett sådant sätt. Vad gäller möjligheten att göra flera nedslag över en längre tid bör det dessutom tilläggas här att en sådan undersökning är gjord (Santesson-Wilson, kommande) och kommer att publiceras som en delrapport i den här serien. Med anledning av detta har det framstått som mest angeläget att enbart fokusera på själva valrörelsen.

Det undersökta artikelmaterialet har erhållits från ”klippservice” – tjänster på de båda länen regionförbund respektive landstinget i Kalmar. Således har det första materialurvalet inte gjorts av författaren själv, vilket i metodhänseende kan uppfattas som problematiskt eftersom den person som gjort urvalet inte känner till forskarens ämnesinriktning och syfte med materialet. Det finns naturligtvis inga absoluta avgränsningar för vad som bör innefattas i materialet och vad som inte hör dit, vilket innebär att det ytterst faller tillbaka på personliga avvägningar och tolkningar. Vad som uppfattas som en artikel med tydliga politiska implikationer av en person, kan tolkas som teknokratisk av en annan. Landstingen klipper allt som har anknytning till deras kompetensområden, dvs sjukvårdspolitik i första hand, men en del av vården ligger inom kommunernas ansvarsområde, vilket försvårar avvägningar och gränsdragning. Vidare kan det i många fall vara så att det i själva verket är frågor av riks- eller kommunkaraktär som diskuteras, men på ett så diffust, vilseledande eller felaktigt sätt att läsaren

kan få uppfattningen att de hör hemma på den regionala nivån och följaktligen agerar därefter i valsituationen. I det skånska pressmaterialet har det exempelvis förekommit flera insändare och en del artiklar där avvecklandet av Barsebäcksverket och brobygget mellan Malmö och Köpenhamn har framställts som frågor för regionfullmäktige.

Dessa problem, av vilka merparten är oundvikliga i allt kodningsarbete, har ingen uppenbar lösning. När det gäller pressmaterialet i den här studien förefaller emellertid länens urval snarare vara i överkant än tvärtom, vilket innebär att ett andra urval har gjorts av författaren själv beträffande såväl klippen från Kalmar som Skåne.² Den analyserade artikel mängden har härigenom minskats från ca 1.500 till exakt 522 stycken. Pariteten och jämförbarheten hos materialen från de olika källorna har därmed ökat betydligt, vilket i sin tur stärker dess representativitet och undersökningens tillförlitlighet. Det vägledande urvalskriteriet i min sortering har varit att varje artikel skall ha en direkt eller indirekt koppling till en politisk dimension som gör den potentiellt relevant för läsarens politiska ställningstaganden. Detta har gjort att en mängd artiklar om tekniska innovationer och nya behandlingsmetoder inom vården kunnat sorteras bort. Likaså har information om tjänstemannabeslut och rena förvaltningsfrågor generellt sett exkluderats från undersökningen då de inte omfattas av det regionala folkstyret. En viss reservation för detta måste emellertid göras när det gäller vårdämnen som felbehandlingar och underbemanning, vilka direkt anknyter till den skånska vårdkrisen som minst sagt har varit en het fråga med stor politisk sprängkraft i valrörelserna. Vad gäller de artiklar som endast behandlar en eller flera frågor som inte hör hemma på den regionala politiska nivån så har de uteslutits med motiveringen att de inte tillför läsaren någon kunskap som ökar hans förståelse för politiken på den regionala nivån. I de fall som exempelvis vård eller ekonomisk utveckling debatteras i allmänna ordalag utan mer än möjliga kopplingar till landsting respektive

² Jag har efter samtal med Monika Yngvesson och Janerik Majewski (15/10 –99) från Region Skåne blivit upplyst om att det än så länge finns brister i den skånska ”klipp-servicen”, vilken tenderar att förbise artiklar med anknytning till regionfullmäktiges nya ansvarsområden, såsom regional utveckling och omvärldsförbindelser. Detta problem förefaller inte ha uppstått i Kalmar där de nya regionala frågorna har en egen klippservice-tjänst. På grund av detta förhållande måste vi misstänka, eller åtminstone inte utesluta möjligheten, att det i nämnda avseende finns en underrepresentation i materialet från de skånska tidningarna.

regionförbund, så har materialet i fråga kodats in som en oklar koppling mellan sakfråga och region.

Innehållsanalysen

Innehållsanalys ingår som en subkategori i textanalysens rikliga metodflora. Dess syfte kan mycket kortfattat beskrivas som att studera en eller flera texter med avseende på deras innehåll, men den räknar fler varianter än vad som kan återges här. En vanlig, dikotomisk distinktion är den som görs mellan kvantitativa och kvalitativa tillvägagångssätt, en distinktion som generellt sett återspeglar en djupare klyfta mellan positivistiska respektive icke-positivistiska vetenskapsteoretiska perspektiv (jfr Asp 1986, 21-22). Detta innebär emellertid inte att det måste finnas sådana kopplingar i varje enskilt fall. Valet mellan ett kvantitativt eller kvalitativt förfarande kan vara av rent praktisk natur beträffande hur ett material bäst sorteras och överblickas, som i det konkreta fallet inte nödvändigtvis följer av forskarens epistemologisk-ontologiska grundsyn, vilken ligger på en förhållandevis högre abstraktionsnivå. Detta är naturligtvis en sanning med viss modifikation då det finns många positioner i spänningsfältet mellan den kvantitativa och kvalitativa ytterligheten. Framför allt torde det handla om hur forskaren väljer och formulerar sitt problem samt vilken tolkningskraft han tillskriver kvantifierbara variabler. En forskningmetod med ambitionen att inte bara beskriva utan också förklara verkligheten med hjälp av siffror är naturligtvis inte kombinerbar med en kunskapssyn som bär relativistiska inslag.

Den här innehållsanalysen kan knappast placeras i någon av extrempositionerna, eftersom genomförandet innefattar två olika moment. Det ena är deskriptivt och har för avsikt att återge pressmaterialet sorterat efter ett antal kategorier (variabler). En deskriptiv innehållsanalys behöver inte vara kvantitativ, men när materialet är så omfattande som det vanligtvis är i pressundersökningar (och som det är här), där varje artikel betraktas som ett fall, så finns det klara vinster för översiktligheten med att göra en "kvantitativ uppdelning" av materialet. Den här studiens deskriptiva moment är därför kvantitativt i det avseendet att jag intresserar mig för de frekvenser med vilka ämnesområden, fokus etc. återkommer i tidningarna. Eftersom det inte bara är texternas tematiska innehåll som är av intresse i studien utan också deras kvalitativa informationsvärde (se delproblem 3 ovan), så omfattar frekvensmätningarna såväl förekomsten av olika

ämnesområden som sättet på vilket dessa skildras. Samtliga variabler i den deskriptiva undersökningen är av nominal skalnivå och redovisas därför med hjälp av procenttabeller.

Innehållsanalysens andra moment är tolkande med koppling till normativ demokratiteori. Med utgångspunkt i relevanta demokratiska normer och målsättningar avser detta moment att värdera de resultat som den deskriptiva analysen frambringat. Detta syfte har naturligtvis varit vägledande i utformningen av den deskriptiva studien – dess analys-/kodschema och variabler. Eftersom det är dagspressen som står i fokus i föreliggande arbete kommer dels tidningarnas uppmärksamhetskoncentrationer att diskuteras, dels hur väl det som skildras begripliggörs för läsaren. I det senare fallet, det som benämns informationsvärde, fästes särskild vikt vid informationens bredd – dess omfattning och inplacering i ett större sammanhang – och dess djup – förekomsten av kritiskt värderande och/eller tolkande granskning. Det behöver antagligen knappast påpekas att lika lite som frekvensanalysen är möjlig att göra annat än på kvantitativ väg, så kan inte denna normativa demokratidiskussion vara något annat än kvalitativ.

Komparation

Studiens komparativa inslag består av jämförelser mellan de två länen, Skåne och Kalmar. Syftet är inte att ur dessa två fall göra någon typ av generaliseringar eller att testa teori. De två fallen är rent organisatoriskt alldeles för olika för att en sådan ansats skall vara meningsfull. I Skåne tillsätts den beslutande församlingen, regionfullmäktige, genom direkta val, precis som i de tidigare landstingsvalen. I Kalmar län, däremot, så är valet indirekt eftersom fullmäktige tillsätts av kommunerna och landstinget, och inte av medborgarna. Detta medför med nödvändighet att vi inte kan förvänta oss samma utfall i de båda länen och att vi inte kan jämföra dem enligt samma mall. Detta är inte heller ambitionen, utan det är fallen i sig som är av intresse. Men, givet att vi känner till fallens olikheter i förutsättningar och ambitionsnivå, så finns det all anledning att med hänsyn till dessa försöka bedöma de två fallen i förhållande till varandra. Uttryckt annorlunda, vi jämför Skåne och Kalmar med varandra med hänsyn till hur deras olika försöksmodeller lever upp till allmänna demokratiska målsättningar och ideal.

Undersökningen, så som den framstår i denna delrapport, bör dock betraktas som ofullbordad i det att den i första hand blir intressant som jämförelsepunkt när motsvarande undersökning av nästa regionval år 2002 har genomförts. Några direkta slutsatser av regionförsöken kan inte dras i det här tidiga skedet då detta är det första valet i sitt slag. Däremot så kan en jämförelse över tid ge intressanta indikationer på reformernas mottagande och politiska effekter. Studien blir därigenom dynamisk i det avseendet att den analyserar en politisk förändringsprocess och dess tänkbara konsekvenser för den regionala demokratin.

1.3 Disposition

Studien är upplagd på följande sätt: Närmast följer en principiell och övergripande diskussion av studiens problemområde. I kapitlets inledande avsnitt redogör jag för min syn beträffande sambandet mellan information och kunskap, å ena sidan, och medborgerligt inflytande i politiken, å andra sidan. Därefter följer ett avsnitt om medias roll i det offentliga rummet och dess betydelse för medborgarnas kännedom om den politiska världen. Detta empiriska avsnitt följs av ett med normativ inriktning. Med utgångspunkt i beskrivningen av medias förhållande till medborgarna dras några riktlinjer upp för vilka krav och förväntningar som kan ställas på medias gestaltande av politiken. Detta leder framställningen vidare till själva analysen av pressmaterialet.

Kapitel tre inleds med en kortfattad presentation av de två försöksregionernas organisatoriska uppbyggnad samt några reflektioner över vilka förutsättningar dessa medför för det regionala demokrati-projektet. Därefter avhandlas i tur och ordning det offentliga rummet i respektive län och tidningarnas förhållande till detta (3.1); valrörelsens tematiska innehåll så som den framställts i pressen (3.2); samt slutligen tidningarnas kvalitativa informationsvärde (3.3).

I arbetets sista kapitel (4) förs en sammanfattande diskussion om pressens roll i regionförsöken i Skåne och Kalmar län: Hur påverkar den ”demokratiseringen” av den regionala nivån och hur ser situationen ut inför framtiden?

2

Medborgarna och det offentliga rummet

Demokrati är ett omdiskuterat begrepp som kan studeras ur flera olika perspektiv. I det här arbetet är det folkstyrets informationsberoende och medias roll som informatör och kunskapsförmedlare som står i centrum. I den nordamerikanske demokratiteoretikern Robert Dahls definition av folkstyret utgör just medborgarnas upplysta förståelse närmast ett villkor för desammas effektiva deltagande och inflytande (Dahl 1989, 108ff). Om inte väljarna är bekanta med politikens frågor och aktörer, så kan de inte fatta rationella beslut i enlighet med de egna preferenserna vid valurnorna. Vad som diskuteras här rör således inte den politiska processen per se, men har ändå direkta konsekvenser för den.

Om vi utgår ifrån att ett upplyst demos är ett grundläggande villkor – inte det enda men ett av dem – för den goda demokratin, så blir det offentliga rummet med nödvändighet en central beståndsdel i det demokratiska samhället. Det offentliga rummet utgör den kommunikationsarena där politiska åsikter möts och konfronteras med varandra. Den är mötesplatsen som överbryggat klyftan mellan stat och samhälle och därigenom en förutsättning för kommunikationen mellan de styrande och de styrda. Denna mötesplats gör ämnen praktiskt tillgängliga för debatt, eftertanke, handling och förändring (Rothstein *et al.* 1995, 36; Petersson & Carlberg 1990, 9). I det postindustriella kunskapssamhället där information ofta sägs vara den mest värdefulla resursen av alla, är kraven på politikens representation i det offentliga rummet möjligen större än någonsin tidigare. I den deliberativa demokratiskolan, vilken har växt fram som ett svar på denna utvecklingstendens, utgör följaktligen ‘offentligheten’ och den ‘offentliga debatten’ de absoluta kärnpunkterna (jfr. Habermas 1995 och 1962; jfr. Weigård & Eriksen 1998). Att värna om förutsättningarna för den här debattens förankring och rationalitet ses som den avgörande uppgiften för den moderna demokratin.

Vad är det då som kännetecknar en rationell debatt? Inom den traditionella opinionsforskningen framhävs dels ett kritiskt värderande, dels ett objektivt resonerande förhållningssätt där argument och ståndpunkter ställs mot varandra (Price 1992, 26; Noelle-Neumann 1995, 39). Förutsättningarna för att dessa krav skall kunna uppfyllas är att de politiska aktörerna öppet redogör för sina ståndpunkter och värden samt att väljarna har tillgång till information om dessa och det politiska spelets allmänna förutsättningar. Ju sämre dessa förutsättningar är, desto sämre blir utsikterna för ett rationellt medborgerligt inflytande. Media har i högre grad än någon annan samhällelig aktör möjligheterna att påverka dessa förutsättningar genom sin dominerande position i det offentliga rummet.

2.1 Media som dirigent av det offentliga samtalet

Det är numera ett mer eller mindre vedertaget faktum att den överlägset viktigaste arenan för det offentliga samtalet utgörs av media. Samhällets och politikens växande komplexitet, beslutsfattandets ökande intensitet och spännvidd, väljarnas tilltagande rörlighet och klassröstningens minskande genomslag, ställer helt andra krav på kommunikationslänkarna mellan politiker och medborgare än vad som var fallet för endast några decennier sedan. Kent Asp (1986, 64) urskiljer tre huvudsakliga informationsvägar varigenom den enskilde individen kan komma i kontakt med den politiska världen: 1) personliga iakttagelser, 2) interpersonell kommunikation och 3) tekniska kanaler, dvs media. Av dessa råder det knappast någon tvekan om att den sistnämnda intar en särställning i informationsutbytet mellan väljare och valda. Detta innebär att för merparten av medborgarna är kunskapen om den politiska världen indirekt förmedlad (Asp 1986, 358; Sjölin 1994, 165ff):

Massmediernas betydelse för människornas kännedom och kunskap om den politiska världen kan knappast överskattas. I det moderna informationssamhället fyller massmedierna unika informationsfunktioner. Kommunikationen mellan politiker och väljare sker i betydande utsträckning via massmedierna (Sjölin 1994, 180).

Om vi utgår ifrån uppfattningen av media som en objektiv kanal vilken endast återspeglar samhället och politiken som de verkligen är, utgör naturligtvis ovanstående förhållande inget problem. Det är emellertid ytterst tveksamt om en sådan uppfattning är rimlig. Sålunda hävdas det ofta att media inte bara är en arena för andra aktörer utan också en självständig aktör i den offentliga debatten. Demokratirådet konstaterade exempelvis för några år sedan att ”massmedia tillskansat sig en särställning som pjäsförfattare, aktör, regissör och recensent” av samhällliga angelägenheter (Rothstein et al. 1995, 37). En liknande slutsats drog den svenska Maktutredningen några år tidigare, genom att påstå att media, i kraft av sin position som dominerande förmedlare av kunskaper och åsikter om samhället, åtnjuter en särställning vad gäller inflytande över medborgarnas tankar och åsikter. Denna särställning grundar sig i dubbelrollen som selektiv arena och tolkande aktör (Petersson & Carlberg 1990, 34ff).

Uppmärksamhet är en knapp resurs i det moderna samhället och det råder stor konkurrens om en plats i offentlighetens ljus. Detta gäller naturligtvis inte minst under valrörelser – i efterdyningarna av ett val uppstår det alltid en debatt om vilka partier som gynnats respektive missgynnats av medias uppmärksamhetsurval. Under de senaste decennierna har forskningen kring media och dess inflytande i politiken framför allt betonat den framträdande roll som media spelar i den tidigaste fasen av den offentliga debatten, bestämmandet av dagordningen. Bernard Cohens kärnfulla ord från 1963 är numera klassiska och allmänt erkända som ett faktum: ”Pressen må för det mesta inte vara framgångsrik i att tala om för folk vad de skall tycka, men den är häpnadsväckande framgångsrik i att tala om för folk av de skall tänka på” (s.13, min översättning). Vad som framför allt är viktigt att poängtera är att TV, press och radio drivs av andra incitament än de politiska partierna. Sålunda har media en tendens att fokusera på och förstora det som är konfliktladdat, dramatiskt och avvikande, med risk för att de ämnen som saknar dessa publikfriande ingredienser försummas, även om de är politiskt centrala (Eide & Hernes 1987, 27; jfr. Patterson 1993).

2.2 Vilken roll *bör* media ha?

Det finns flera uppfattningar om vilken roll media bör ha i det demokratiska styrelseskicket. På ett övergripande plan kan två ideologiska huvudfåror urskiljas: den *liberala* och den om *socialt ansvar*. Den första, vilken stammar från upplysningens och liberalismens idéer, framhäver medias oberoende i förhållande till regering och parlament, yttrandefriheten och åsiktspluralismen. Den senare av de två har växt sig stark under efterkrigstiden och uppstod först i USA som en kritik av den ensidighet och strömlinjeförning som marknadsekonomin hävdades åsamka mediesamhället. Med hänvisning till demokratins och det pluralistiska samhällets vitalitet hävdar företrädarna för denna ideologi, i motsats till företrädarna för den liberala, att samhället har rätt att ställa krav inte bara på medias form, utan även på dess innehåll och substans (Sjölin 1994, 152f). De två ideologierna kan emellertid knappast betecknas som realistiska modeller utan snarare som idealtyper. Det moderna samhället uppbär således omfattande inslag av båda. Det jämförelsevis betydligt större inslaget av ett problematiserande förhållningssätt till demokratins substans, torde ha gett den senare en framskjuten plats i de senaste årens debatt om konsekvenserna av medias maktposition och om införandet av presstöd (jfr. Petersson & Carlberg 1990; SOU 1990:44; SOU 1995:37).

Angående diskussionen om medias innehåll så måste den normativa utgångspunkten vara förutsättningarna för en rationell debatt och ett upplyst demos, för att anknyta till kapitlets inledande avsnitt. Eftersom den politiska världen inte är direkt tillgänglig för medborgarna så är det medias uppgift att göra det möjligt för läsarna/tittarna/lyssnarna att rekonstruera den politiska verkligheten och att ge mening åt samhällsutvecklingen. Det räcker inte med att återspegla verkligheten utan det behövs också jämförande perspektiv och kriterier för att medborgarna skall kunna få en kritisk förståelse för det som skildras. Samtidigt så medför alltför stora inslag av tolkning och värdering från medias sida en risk att medborgarna blir levererade färdiga lösningar och åsikter som de inte har möjlighet att granska kritiskt och rationellt (Petersson & Carlberg 1990).

Vad som kännetecknar en god medial informationsförmedling kan således inte ges ett universellt svar, mer än att kombinationen och variationsrikedomen i perspektiv vanligen uppfattas som ett grundläggande kriterium (Petersson & Carlberg 1990, 190f). Ytterst är det således en empirisk fråga där det enskilda fallet sätter ramarna för vad som är önskvärt och bör förväntas. Vad gäller de nya försökslänen innebär breddkriteriet i första hand att media inte uteslutande fokuserar på de gamla landstingsfrågorna, utan även de nytillkomna kompetensområdena. Men bredden i nyhetsförmedlingen är inte begränsad till tematiskt innehåll, utan gäller också artiklarnas kvalitativa aspekter såsom förekomsten av tolkning, kritik, jämförelser och förklaringar. Dessa komponenter bör alltid betraktas som viktiga och önskvärda. Slutligen kan bredden också påstås gälla den geografiska täckningen. Ett regionalt demos är beroende av en gemensam mötesplats där regionens frågor presenteras och diskuteras. Därför behövs det också ett medium med en regionala profil som kan knyta samman territoriets delar.

3 Regional demokrati och regional press i Skåne och Kalmar län

Det torde inte vara en överdrift att påstå att begreppet *regionalisering*, vilket under 1990-talet tilldragit sig en sådan stor uppmärksamhet, egentligen är en sammanfattande etikett på flera olika fenomen som sammanfaller i tid och rum. Å ena sidan rör det sig om en socioekonomisk förändringsprocess där ekonomisk internationalisering sedan 1970-talet successivt har minskat statens interna autonomi och gjort den känsligare för utrikespolitiska aktörer (Stenelo 1990, 328ff). Som ett led i denna utvecklingstendens har EU-integrationen i allmänhet och implementeringen av den gemensamma marknaden i synnerhet eroderat nationsgränsernas hindrande betydelse för transnationell ekonomisk interaktion. Europeiska subnationella regioner har därmed blivit direkt utsatta för varandras inflytande och konkurrens. Administrativa och organisatoriska reformer på just den regionala nivån har sålunda genomförts i syfte att på ett så effektivt sätt som möjligt möta internationaliseringens och europeiseringens utmaningar; ett incitament som väsentligen förstärkts av EU:s strukturfonder (Kohler-Koch 1997, 4; Nanetti 1996, 72; Johansson 1995, 17f). Å andra sidan så framhålls det också allt oftare att regionen som en politisk nivå är lösningen på det demokratiska underskott som EU generellt förknippas med. Således skall de politiska besluten fattas så nära medborgarna som möjligt i enlighet med den s k *subsidiaritetsprincipen* (Gidlund & Sörlin 1993, 161).

I Sverige, liksom i Europa i stort, är det knappast en symmetrisk och enhetlig bild som avtecknar sig i det nya landskapet av svenska försökslän, utan den organisatoriska designen varierar från fall till fall. Vad gäller Kalmar och Skåne framträder flera sådana skillnader av väsentlig betydelse. Den skånska länsindelningen, som daterar sig tillbaka till 1719, har varit ett återkommande tvisteämne sedan 1960-talet och den process som ledde fram till beslutet om regional

försöksverksamhet initierades och drevs aktivt av skåningarna själva från 1991 fram till regeringens proposition 1996 (Fernández 1998). Jämförelsevis har då kalmarlänningarna fört en mera undanskymd tillvaro ända till de i slutrundan gav sig in i förhandlingsspelet med stor målmedvetenhet och effektivitet.

Det hävdas ofta att Skåne är den enda svenska regionen, möjligen med undantag för Jämtland och Gotland (Törnqvist 1998, 74; Gidlund 1998, 33), med vad som skulle kunna liknas vid en kulturellt avvikande identitet i förhållande till riket i stort. Detta förefaller ha avspeglat sig inte bara i själva regionaliseringsprocessen, utan också i dess konstitutionella resultat. Vid sidan om sammanslagningen av de två länen är det genomgripande rent innehållsliga förändringar som har ägt rum i rikets sydligaste län: Från och med den 1 januari 1999 har landstingens verksamhet flyttats över till ett direktvalt regionfullmäktige med 149 ledamöter. Detta organ ansvarar inte bara för vårdfrågorna utan också för en rad viktiga kompetenser som tidigare låg hos länsstyrelserna, framför allt stora delar av utbildningen, kollektivtrafiken, infrastrukturen och den regionala utvecklingen samt kultur och miljö (Region Skåne 1999). I Kalmar har då förändringarna varit betydligt mindre drastiska. Vården ligger kvar intakt på landstinget och det nya regionala organet är indirekt tillsatt. Av de 45 ledamöterna i fullmäktige är 2/3 utsedda av kommunerna och 1/3 av landstinget. Dessa konstitutionella skillnader har föranlett Janerik Gidlund att mynta termerna ”enhets-” och ”federala” regioner (Gidlund 1998). Skåne, genom sin högre grad av integration och koncentration av kompetenser i regionfullmäktige, representerar enhetsmodellen, medan Kalmar, där åtminstone den formella integrationsnivån är lägre, representerar den s k federala modellen – metaforens ”delstater” utgörs således av kommunerna.

Innebörden av dessa olika arrangemang har varit föremål för varierande slutsatser och spekulationer. Skånemodellen ger vid en första anblick intryck av att representera en betydligt mera genomgripande demokratisering av regionpolitiken. Samtidigt vore det försumligt att inte problematisera spänningsförhållandet mellan den, i Sverige, djupt förankrade lokala demokratin och den här framväxande regionala nivån. Det finns en risk för att det nya regionfullmäktige tillskansar sig

inflytande på den kommunala autonomins och handlingskraftens bekostnad, utan att ett motsvarande skåniskt demos uppstår som kan identifiera sig med och känna lojalitet till den politiska regionen (Gidlund 1998, 32ff). Generellt sett borde dock förutsättningarna för existensen av en sådan regional identitet, baserad på uppfattningen om ett gemensamt förflutet och en delad framtid, vara bättre i Skåne än i något annat svenskt län. Ytterligare en problematik som har figurerat i diskussionerna är sammanförandet av landstingets och de andra kompetenserna under samma tak. Detta, menar skeptikerna, kommer att medföra att de viktiga utvecklingsfrågorna blir fullständigt överskuggade av vårdfrågorna, vilka i dagsläget motsvarar ca 13 av regionfullmäktiges totala omsättning på omkring 17 miljarder. I praktiken så skulle det ur ett deltagardemokratiskt perspektiv innebära att det enda som förändras är att landstingsfullmäktige byter namn.

I Kalmarmodellen verkar det inte råda någon tvekan om att den demokratiska förankringen i första hand även fortsättningsvis knyts till den kommunala nivån och landstinget. Det finns ingen direkt motsvarighet till den skånska ambitionen att skapa ett regionalt demos. Rent författningsmässigt finns det således mycket som tyder på att fullmäktige i Kalmar kommer att vara ett representativt organ dit lokala politiker utses för att föra hemkommunens talan – även om tidens socialiserande inflytande och uppblandningen med landstingspolitikerna kan skapa en politisk gemenskap som för utvecklingen i en annan riktning. Den grundläggande poängen är emellertid att det finns en väsentlig skillnad mellan de två länens modeller beträffande omfattningen av de demokratiska reformerna och de förväntningar som står på spel. Denna skillnad måste beaktas och innebär i realiteten att den skånska modellen har betydligt högre krav att leva upp till.

3.1 Tidningskarta och offentligt rum

Förutsättningarna för den regionala demokratin hänger ihop med förekomsten av ett forum som knyter samman länets alla delar och gör det möjligt för dem att gemensamt engageras i det politiska samtalet. I

den bemärkelsen framstår onekligen den skånska tidningskartan som mera problematisk än den i Kalmar län. Det skånska länet kan närmast beskrivas som splittrat i ett antal offentliga rum med utgångspunkt i de större städerna (Malmö-Lund, Helsingborg, Kristianstad, Ystad, Trelleborg etc.) där gränserna mellan de olika dagstidningarnas "revir" på de flesta ställen är tydligt markerade (Gidlund 1998, 36ff). För regionens offentliga rum medför detta att förmedlingen av regionala nyheter riskerar att bära en stark lokal prägel, där politiken på länsnivå tenderar att bevakas och skildras ur ett Kristianstads-, Malmö-Lund-, eller Österlenskt perspektiv, för att ge några exempel. Tidnings-situationen kommer då att befästa landskapets uppsplittring i lokala områden istället för att ha en integrerande verkan. I Kalmar talar inte minst det betydligt lägre befolkningstalet till länets fördel. Tidningsbeståndet är som ett resultat betydligt mindre. Det sammanhållande kittet utgörs i första hand av Kalmartidningen Barometern, vilken täcker hela länet och därmed har stor potential att utvecklas till det regionala offentliga rummets forum (Gidlund 1998, 40f).

En överblick av pressens bevakning av valrörelserna i de två länen ger visst fog för dessa farhågor. I Skåne hade över hälften av tidningsartiklarna, närmare bestämt 55%, en lokal vinkling, medan motsvarande siffra för Kalmar län var 40%. Vanligtvis har de lokala vinklingarna i dessa artiklar anknytning till nedskärningar, köer eller felbehandlingar inom ortens sjukvårdssystem. Att den lokala förankringen framför allt återfinns i de områden där den s k "lasarett döden" var mest överhängande (Simrishamn, Hässleholm, Ängelholm, Oskarshamn) är därför föga överraskande. Därtill är den också befogad eftersom media rimligen bör skildra det som engagerar medborgarna. Vad som emellertid är värre är att kopplingen av dessa lokala politiska frågor och problem till den regionala politiska nivån är oklar i många av artiklarna. I flera fall framstår det rent av som en kommunal angelägenhet huruvida en lasarettavdelning skall läggas ned eller inte. Denna bristfälliga härledning till rätt politisk nivå illustreras förmodligen bäst av det skånska Sjukvårdspartiets öde: Partiet som bildades i protest mot nedskärningarna inom sjukvården, blev inte invalda i regionfullmäktige,

men däremot i Simrishamns kommunfullmäktige, varifrån de svårligen kan driva det regionala vårdprogram som de gick till val på.

Tabell 1 Skåne, lokala fokus

Fokus	Frekvens	Procent
Malmö-Lund	35	10,2
Kristianstad	8	2,3
Helsingborg	11	3,2
Landskrona	17	5,0
Österlen	39	11,4
Ystad-Trelleborg	17	5,0
Hässleholm	33	9,6
Ängelholm	30	8,7
Hela regionen	153	44,6
Totalt	343	100,0

Tabell 2 Kalmar, lokala fokus

Fokus	Frekvens	Procent
Kalmar	12	6,7
Oskarshamn	32	17,9
Öland	16	8,9
Västervik	11	6,1
Hela regionen	108	60,3
Totalt	179	100,0

De inbördes skillnaderna mellan dagstidningarna beträffande sub-regionala fokus är omfattande. I det avseendet har Sydsvenska Dagbladet utan tvekan den mest holistiska regionala profilen i Skåne. Drygt 70%

av tidningens artiklar saknar explicit lokal anknytning och behandlar regionen som en helhet. Omvänt så intar Ystads Allehanda bottenpositionen i nämnda avseende med dryga 16%. Dessa siffror kan troligtvis till stor del förklaras med att Malmö-Lund området, som är Sydsvenskans primära förankringspunkt, inte har upplevt en sjukvårdskris motsvarande den i Simrishamn; en kris som på grund av geografisk närhet och subregional täckning ägnats stort utrymme i Ystad Allehanda.

I Kalmar län återfinns flera tidningar med en tydlig regional profil. Västeravikstidningen och Vimmerbytidningen intar toppositionerna omkring 75%. Trots den intensiva valdebatten om Oskarshamns lasarets framtid handlar ändå nästan hälften av Oskarshamns tidnings artiklar om hela länet. Den största tidningen, Barometern, hamnar på tredje plats med 70%, vilket, givet dess täckning av hela länet, ger den god status som regionpolitikens forum. Sydsvenskans möjligheter att leva upp till samma roll i Skåne får betraktas som betydligt sämre på grund av dess begränsade territoriella utbredning.

Tabell 3 Skåne, % lokalt fokus per tidning

	Malmö- Lund	Kristian- stad	Helsing- borg	Lands- krona	Öster- len	Ystad- Trbrg	Hässel- holm	Ängel- holm	Hela regionen	Totalt
AN	31,8	-	-	15,9	2,3	9,1	2,3	-	38,6	100
HD	-	-	23,1	-	-	-	-	30,8	46,2	100
KB	-	26,7	-	-	3,3	-	13,3	-	56,7	100
NSK	1,8	-	5,4	-	1,8	-	46,4	3,6	41,1	100
NST	1,6	-	7,9	7,9	1,6	-	1,6	36,5	42,9	100
SkD	20,0	-	-	11,1	4,4	2,2	2,2	2,2	57,8	100
SDS	29,0	-	-	-	-	-	-	-	71,0	100
TA	5,6	-	-	-	-	50,0	-	-	44,4	100
YA	-	-	-	-	76,7	7,0	-	-	16,3	100
Totalt	10,2	2,3	3,2	5,0	11,4	5,0	9,6	8,7	44,6	100

Tidningsförkortningar: AN (Arbetet Nyheterna), HD (Helsingborgs Dagblad), KB (Kristianstadsbladet), NSK (Norra Skåne), NST (Nordvästra Skånes tidningar), SkD (Skånska Dagbladet), SDS (Sydsvenska Dagbladet Snällposten), TA (Trelleborgs Allehanda) och YA (Ystads Allehanda).

Tabell 4 Kalmar län, % lokalt fokus per tidning

Fokus: Tidning	Kalmar	Oskars- hamn	Öland	Västervik	Hela regionen	Totalt
Barometern	12,5	10,0	7,5	-	70,0	100
Östra Småland	16,1	9,7	12,9	3,2	58,1	100
Nyheterna	-	43,8	-	9,4	46,9	100
Ölands-bladet	-	-	56,3	-	43,8	100
Oskarshamns tidning	6,3	50,0	-	-	43,8	100
Västervikstidningen	5,9	5,9	-	11,8	76,9	100
Vimmerbytidningen	-	7,4	-	18,5	74,1	100
Totalt	6,7	17,9	8,9	6,1	60,3	100

Slutligen så kan även respektive tidnings totala antal artiklar i pressmaterialet tolkas som en indikator på graden av regionpolitisk inriktning, med eller utan lokala vinklingar. Enligt detta mått återfinns ännu en gång Barometern på första plats med drygt en femtedel av det totala artikelaterialet. Lägst intresse i det här avseendet uppvisar Ölandsbladet och Oskarshamns tidning. I Skåne är Hässleholmsförlagda Norra Skåne den tidning som hyser störst intresse för de regionala frågorna. Återigen tycks ”sjukvårdskris-faktorn” spela in i form av debatten om planerade nedskärningar vid Hässleholms sjukhus. Denna faktor förklarar emellertid inte Skånska Dagbladets och Arbetet Nyheternas andra- respektive tredjeplaceringar i denna kategori. Helsingborgs Dagblads blygsamma 13 artiklar kan tolkas som ett resultat av den tveksamma hållning gentemot regionförsöket som återfinns i Helsingborgsområdet. Skapandet av Region Skåne har i de politiska kretsarna i Helsingborg med omnejd uppfattats som ett potentiellt första steg mot en successiv periferisering av de nordvästskånska kommunerna i förhållande till Malmö, Lund och Kristianstad (Fernández 1999). Vad gäller Sydsvenska Dagbladet, så anklagade flera skånska regionpolitiker tidningen för bristande intresse för det nybildande skånska länet; en anklagelse som beträffande den numerära representationen i form av artiklar verkar vara befogad.

Tabell 5 Skåne, artiklar per tidning

Tidning	Frekvens	Procent
AN	44	12,8
HD	13	3,8
KB	30	8,7
NSK	56	16,3
NST*	63	18,4
SkD	45	13,1
SDS	31	9,0
TA	18	5,2
YA	43	12,5
Totalt	343	100,0

*Kategorin NSK innehåller flera tidningar och kan därför inte betraktas som den med högst antal artiklar per tidning.

Tabell 6 Kalmar, artiklar per tidning

Tidning	Frekvens	Procent
Barometern	40	22,3
Östra Småland	31	17,3
Nyhetera	32	17,9
Ölandsbladet	16	8,9
Oskarshamns tidning	16	8,9
Västerviks-tidningen	17	9,5
Vimmerby-tidningen	27	15,1
Totalt	179	100,0

Huruvida detta artikelmaterial, placerat i ett bredare perspektiv, kan uppfattas som stort eller litet kan naturligtvis diskuteras. Det förtjänar att

påpekas ännu en gång att landstingsvalets epitet ”det glömda valet” är långt ifrån oförtjänt. I en jämförelse av fyra tidningars (Arbetet, DN, GP och SvD) valrörelsebevakning över en 15-års period (1979–1994) kan Bengt Johansson (1998, 51) konstatera att fokuseringen på landstingsnivån ligger på blygsamma två till tre procent av politiken samtliga tre nivåer³. Rent numerärt motsvarar dessa siffror mellan 20 och 40 artiklar per tidning. Det är sannolikt mot bakgrund av dessa övergripande siffror som ovanstående tabeller bör betraktas.

3.2 Valrörelsens tematiska innehåll

Vad bör en valrörelse handla om? Frågan brukar bli föremål för livliga debatter efter varje val. Det kriterium som ligger närmast till hands är att valrörelser bör handla om det som väljarna själva upplever som viktigast. Detta är vad det vinnande partiet vanligtvis förklarar de egna valframgångarna med – det egna partiet var mer lyhört för väljarnas önskemål än de andra partierna. Ett annat kriterium är att valrörelsen bör uppvisa en viss bredd vad gäller temata och innehåll. Alltför ensidiga fokus uppfattas som negativa i demokratiskt hänseende eftersom de ger medborgarna en snäv och ofullständig bild av politiken och de politiska aktörernas ståndpunkter. Dessa båda kriterier är naturligtvis förenliga, men kan också gå isär. Under vissa omständigheter kan det dock argumenteras för att den innehållsliga bredden är extra viktig. Om detta argument accepteras så borde utan tvekan valen i de svenska försökslänen 1998 vara ett sådant fall. De regionala omvandlingarna som har ägt rum sedan de senaste landstingsvalen förutsätter en viss uppmärksamhetsgrad, eftersom de är nya och eftersom de skapar nya förutsättningar för ett medborgerligt inflytande. Den eftersträlvade bredden har således till syfte att sprida information och öka medborgarnas kännedom i frågor som de vet väldigt lite om.

³ Motsvarande siffror för riks- och den kommunala nivån under den här perioden ligger mellan 70 och 77 respektive 20 och 28 procent.

Den stora förhandsfrågan inför förra årets regionval var naturligtvis hur mycket utrymme som skulle bli över till de nya kompetensområdena i valrörelserna. Med tanke på att riksdagsvalet i stor utsträckning kom att handla om vård och omsorg, åtminstone i den offentliga debatten, så får det i efterhand konstateras att någon märkbar förändring mellan de gamla landstingen och de nya regionförbunden knappast var att vänta i den mediala bevakningen. I Kalmar län var det dessutom endast landstingsfullmäktige som valet gällde, eftersom regionens fullmäktige tillsätts indirekt. Därför borde rimligen den skånska pressen ha visat ett större intresse för de nya kompetensområdena än pressen i Kalmar län. Så blev emellertid inte fallet, utan i Skåne slukade vårdfrågorna t o m lite mer utrymme än de gjorde i Kalmar, närmare bestämt 84% mot 77% av det totala antalet artiklar. Förutom att vården budgetmässigt utgör lejonparten av de regionala kompetensområdena, så har den i Skåne dessutom gjort en förlust på en miljard per år, vilket naturligtvis medför att den har förtjänat sin krisstatus, sitt medborgerliga engagemang och följaktligen också medias uppmärksamhet. Icke desto mindre så är det högst olyckligt för det skånska regionförsöket att det första nya valet sammanföll med krisen inom vården. Den höga koncentrationen på vården i det här valet innebär att de skånska väljarna endast haft möjlighet att få en god kännedom om begränsade delar av den regionpolitik som de i teorin har möjlighet att utöva inflytande över. I Kalmar län är den likaledes tämligen ensidiga fokuseringen på sjukvården inget problem betraktat utifrån den regionala demokratin eftersom direktvalet endast gäller just landstinget.

Vad gäller regionen som en nyhet, i något avseende, så har däremot genomslaget varit betydligt större i Skåne än i Kalmar län. I drygt 20% av de skånska artiklarna görs någon typ av referens till den nya regionala nivån medan motsvarande siffra i Kalmar är knappt 4%. Detta kan återigen motiveras med hänvisning till försöksverksamhetens varierande omfattning i de olika länen.

Tabell 7 Skåne, sakområden i pressen

Sakområde	Frekvens	Procent
Vård	288	84,0
Kollektivtrafik	8	2,3
Infrastruktur	4	1,2
Regional utveckling	4	1,2
Utbildning	1	0,3
Kultur, fritid, föreningsliv	3	0,9
Miljö	2	0,6
Internationell verksamhet	1	0,3
Hela regionförsöket	29	8,5
Övrigt	3	0,9
Totalt	343	100,0

Tabell 8 Kalmar, sakområden i pressen

Sakområde	Frekvens	Procent
Vård	138	77,1
Kollektivtrafik	2	1,1
Infrastruktur	6	3,4
Regional utveckling	11	6,1
Utbildning	7	3,9
Kultur, fritid, föreningsliv	5	2,8
Miljö	0	0
Internationell verksamhet	0	0
Hela regionförsöket	5	2,8
Övrigt	10	5,6
Totalt	179	100

Tidningsmässigt så förekommer det ganska stora variationer i fråga om ämnesfokus. I Kalmar län uppvisar Barometern den största bredden och lägst koncentration på vårdfrågor. I Skåne är det Sydsvenskan,

Kristianstadsbladet och Skånska Dagbladet som har lägst andel vårdartiklar. En betydligt större andel av de skånska tidningarna tar ett generellt grepp och beskriver regionförsökets olika delar. I Sydsvenskan har nästan en femtedel av artiklarna ägnats åt denna typ av bred beskrivning – vanligtvis en typ av bakgrundsartikel som beskriver administrationens uppbyggnad och partiernas valprogram.

Tabell 9 Skåne, tidningsvis artikelfördelning per sakområde i %.

	Vård	Kollektiv- trafik	Infra- struktur	Reg. utv	Utbild.	Kultur, fritid	Miljö	Internat. verk.	Hela - reg.förs.	Övr.	Tot.
AN	88,6	-	-	2,3	-	2,3	2,3	-	4,5	-	100
HD	84,6	-	7,7	-	-	-	-	7,7	-	-	100
KB	76,7	-	3,3	3,3	-	3,3	3,3	-	10,0	-	100
NSK	85,7	-	1,8	1,8	-	-	-	-	8,9	1,8	100
NST	87,3	3,2	-	-	-	-	-	-	7,9	1,6	100
SkD	77,8	2,2	2,2	-	2,2	2,2	-	-	11,1	2,2	100
SDS	74,2	3,2	-	3,2	-	-	-	-	19,4	-	100
TA	94,4	-	-	-	-	-	-	-	5,6	-	100
YA	86,0	9,3	-	-	-	-	-	-	4,7	-	100
Totalt	84,0	2,3	1,2	1,2	0,3	0,9	0,6	0,3	8,5	0,9	100

Tabell 10 Kalmar län, tidningsvis artikelfördelning per sakområde i %.

	Vård	Kollektiv- trafik	Infra- struktur	Reg. utv	Utbild.	Kultur, fritid	Miljö	Internat. verk.	Hela - reg.förs.	Övr.	Tot.
Bar	60,0	-	10,0	12,5	5,0	-	-	-	5,0	7,5	100
ÖS	71,0	-	3,2	6,5	9,7	-	-	-	-	9,7	100
Nyh	90,6	-	-	6,3	3,1	-	-	-	-	-	100
Ölbl	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100
OT	93,8	-	6,3	-	-	-	-	-	-	-	100
Vät	70,6	5,9	-	-	5,9	-	-	-	5,9	11,8	100
Vimt	74,1	3,7	-	7,4	-	-	-	-	7,4	7,4	100
Totalt	77,1	1,1	3,4	6,1	3,9	-	-	-	2,8	5,6	100

Tidningsförkortningar: Bar (Barometern), ÖS (Östra Småland), Nyh (Nyheterna), Ölbl (Ölandsbladet), OT (Oskarshamns tidning), Vät (Västervikstidningen), Vimt (Vimmerby-tidningen).

3.3 Informationsvärde och förståelse

Det tredje och sista perspektivet, utifrån vilket pressmaterialet har studerats, är informationsvärde. Syftet är att försöka uppskatta hur förutsättningarna för medborgarnas förståelse av politiken ser ut utifrån pressens skildring av densamma. Om föregående avsnitt behandlade de proportionella förhållandena mellan olika ämnesfokus, så är avsikten här att undersöka de proportionella förhållandena mellan olika typer av information. Ambitionen är, annorlunda uttryckt, att värdera substansen och tydligheten i artiklarna. Även om det naturligtvis är svårt att konstruera mått som i önskvärd grad kan mäta detta informationsvärde, så vore det försumligt att inte ägna aspekten något intresse i en studie av det här slaget. Förekomsten av tolkning, jämförelser, kopplingar, kritisk granskning och förklaringar har en stor betydelse för tidningsläsarens förståelse av det som framställs och därför också för hans/hennes förmåga att fatta sk rationella och kritiska val.

En meningsfull distinktion som kan göras är den mellan artiklar som anknyter till valrörelsen och de som inte gör det, dvs om det skildrade ges en explicit politisk koppling. Om en sådan koppling förekommer borde det generellt innebära att det blir lättare för tidningsläsaren/medborgaren att omsätta pressens informationsutbud till politiskt agerande. I Skåne är ”politiseringen” av pressmaterialet märkbart större än i Kalmar, 65% mot 50%. De artiklar som inte har någon direkt anknytning till valrörelsen är i de flesta fall artiklar om vårdkrisen där ekonomiska underskott och planerade nedläggningar figurerar utan referens till politiska aktörer. Bland de inbördes skillnaderna mellan tidningarna är Barometerns låga intresse för valrörelsen (35%) anmärkningsvärt.

Tabell 11 Skåne, anknytning till valrörelse

Valrörelse-anknytning	Frekvens	Procent
Ja	223	65,0
Nej	120	35,0
Totalt	343	100,0

Tabell 12 Kalmar län, anknytning till valrörelse

Valrörelse-anknytning	Frekvens	Procent
Ja	88	49,2
Nej	91	50,8
Totalt	179	100,0

En annan informationsaspekt som kan tillmätas ett visst värde är förekomsten av kombinationer av framåt- och bakåtblickande perspektiv. Det kan då röra sig om en diskussion av den gångna mandatperioden samt konsekvenser eller politiska riktlinjer inför framtiden. Anledningen till att just kombinationen av de två har valts är att de artiklar som är endera bakåt- eller framåtblickande oftast bara beskriver något som har inträffat eller kommer att inträffa – ett beslut, en nedläggning osv. – medan kombinationen av de två i högre grad inbegriper analytiska moment. I detta avseende uppvisar det skånska pressmaterialet återigen ett generellt sett högre informationsvärde än det i Kalmar län. De kalmarlänska tidningarnas behandling av regionpolitiken är överlag ytligare och mindre reflekterande än de skånska – ett intryck som fanns redan vid genomläsningen av artikelmaterialet.

Tabell 13 Skåne, tidsperspektiv

Tidsperspektiv	Frekvens	Procent
Framåtblickande	132	38,5
Bakåtblickande	67	19,5
Både framåt- och bakåtblickande	73	21,3
Inget av ovanstående	71	20,7
Totalt	343	100,0

Tabell 14 Kalmar län, tidsperspektiv

Tidsperspektiv	Frekvens	Procent
Framåtblickande	100	55,9
Bakåtblickande	31	17,3
Både framåt- och bakåtblickande	10	5,6
Inget av ovanstående	38	21,2
Totalt	179	100,0

I ett politiskt system med ett växande antal nivåer (stadsdels-, kommun-, region-, riks- och EU-nivå) är det av uppenbara skäl betydelsefullt att kopplingarna mellan de politiska sakfrågorna och aktörerna, å ena sidan, samt den politiska beslutsinstansen, å andra sidan, är så explicit och tydlig som möjligt. Med anledning härav så har en dikotomi mellan klara och oklara kopplingar konstruerats. Applicerad på pressmaterialet framstår Kalmar läns väljare som något mera välinformerade (76%) än skåningarna (68%). Skillnaden är emellertid inte särskilt stor och får nog räknas som åtminstone nära felmarginalen för kodningsarbetet.

Tabell 15 Skåne, koppling mellan politisk fråga och regional nivå

Koppling	Frekvens	Procent
Klar	235	68,5
Oklar	108	31,5
Totalt	343	100,0

Tabell 16 Kalmar län, koppling mellan politisk fråga och regional nivå

Koppling	Frekvens	Procent
Klar	136	76,0
Oklar	43	24,0
Totalt	179	100,0

Ytterligare en fråga som ligger nära de föregående och som definitivt har med informationsvärdet att göra är i vad mån förklarande ansatser återfinns i artiklarna. I ett avseende är denna variabel lite speciell då den avser förklaringar till regionen som en politisk nivå innefattande mer än landstingsfrågorna. Med förklaring avses här närmast ett försök att besvara *varför* en regional förändring har ägt rum i de båda länen, antingen i termer av kausala orsaker – socioekonomiska samband exempelvis – eller olika aktörers ändamål och målsättningar – demokratiska värden, regional kraftsamling osv. Här återfinns en stor skillnad mellan de två länen, där drygt 20% av de skånska tidningarna har någon typ av förklarande ambition, medan motsvarande siffra i Kalmar är nästintill noll. Onekligen beror detta på att det skånska direktvalda organet har ett avsevärt större kompetensområde och att det i Kalmar inte finns några deltagardemokratiska motiv till varför medborgarna behöver känna till något mer än landstingsfullmäktige. Däremot så skulle det ändå kunna argumenteras för att detta landstings inplacering i ett nytt och större sammanhang inte är ointressant och att väljarna också har anledning att få förklarande perspektiv till det indirektvalda valda regionfullmäktige.

Tabell 17 Skåne, förklaringar i pressen

Förklaringar	Frekvens	Procent
Ja	74	21,6
Nej	269	78,4
Totalt	343	100,0

Tabell 18 Kalmar län, förklaringar i pressen

Förklaringar	Frekvens	Procent
Ja	1	0,6
Nej	178	99,4
Totalt	179	100,0

Avslutningsvis har uppmärksamheten fästs vid de artikeltyper som figurerar i materialet. Vad som i första hand är intressant är förekomsten av tre olika typer: *Ledarartiklar*, här definierade inte enbart med hänsyn till deras placering i tidningen, utan framför allt som en artikel skriven med ett kritiskt, värderande eller tolkande förhållningssätt till det skildrade; *bakgrundsartiklar*, definierade som sådana vilka på ett övergripande och jämförande sätt beskriver en del av regionpolitiken, exempelvis partiernas regionala valprogram eller regionens kompetensfördelning; samt *debattartiklar*, definierade som artiklar författade av externa skribenter, exempelvis politiker, med placering i speciellt avsett utrymme i tidningen.

Tabell 19 Skåne, artikeltyper i %

Artikeltyp	Frekvens	Procent
Nyhetsartikel	131	38,2
Ledare	8	2,3
Debattartikel	81	23,6
Insändare	76	22,2
Bakgrundsartikel	47	13,7
Totalt	343	100,0

Tabell 20 Kalmar, artikeltyper i %

Artikeltyp	Frekvens	Procent
Nyhetsartikel	83	46,4
Ledare	7	3,9
Debattartikel	29	16,2
Insändare	37	20,7
Bakgrundsartikel	23	12,8
Totalt	179	100,0

Ovanstående resultat ger vid handen att de objektivt rapporterande nyhetsartiklarna utgör en något större andel i Kalmar län än i Skåne. Kännetecknande för dessa är deras avsaknad av både bredd och djup, då de vanligtvis endast kortfattat beskriver en händelse utan att placera in den i ett sammanhang. Vidare bör den höga representationen av externa skribenter, debattartiklar och insändare, noteras. Det måste ur ett deltagardemokratiskt perspektiv naturligtvis betraktas som positivt att det ges stort utrymme för politiker att presentera sina valprogram och ideologiska värderingar i dagspressen. Likaså är medborgarnas inflytande i form av insändare önskvärt. Däremot lämnar det låga intresset från ledarskribenter en del övrigt att önska. En sådan resignation inför den kritiskt värderande rollen till förmån för externa skribenter, vilka här i många fall ägnar sig åt interna debatter eller personlig ”pajkastning”, kan inte betraktas som helt önskvärd.

4

Sammanfattande slutord

Syftet med den här studien har varit att diskutera förutsättningarna för ett effektivt medborgerligt inflytande vid regionvalen i Skåne och Kalmar län, genom att fokusera på pressens bevakning av valrörelserna i de båda länen. Motiveringen till detta fokus är att media fyller mycket viktiga funktioner i den moderna demokratin som den primära länken mellan politiker och väljare och som kunskapsförmedlare av den politiska världen i allmänhet. Vissa begränsningar i undersökningen förtjänar att upprepas här: För det första så innefattar materialet av tidsskäl endast pressen, och inte radio och TV, under de tre veckorna i september före valet. För det andra så blir studiens resultat i första hand intressanta när de jämförs med en liknande studie vid nästa val. Slutligen, och kanske viktigast av allt, så är medieundersökningar ett ytterst vanskligt företag, dels för att de alltid är omfattande och svåröverskådliga, dels för att medias inflytande över väljarna i stort är höljt i dunkel, vilket innebär att vi bara kan spekulera om dess effekter. Min intention har således inte varit att fälla några slutgiltiga omdömen, endast peka på vissa problem och svårigheter som bör uppmärksammas inför framtiden.

Framställningen av den empiriska kvantitativa undersökningen delades upp i tre delar. I den första så diskuterades det offentliga rummet i de båda regionerna. Här uppvisar Skåne en märkbart större uppsplittring i lokala offentliga rum – både beträffande tidningarnas geografiska täckning såväl som deras innehållsliga fokus – än Kalmar. I Kalmar län förefaller Barometern ha potential att utvecklas till regionens främsta skrivna nyhetsforum, i kraft av dess spridning över hela länet, dess storlek och dess regionala profil. Någon motsvarighet till Barometern återfanns knappast i Skåne vid tiden för undersökningen.

I kapitlets andra del utgör pressens kraftiga fokusering på vårdfrågorna något av ett svårbedömt dilemma. Å ena sidan kan det hävdas att vårdfrågorna är de som engagerat väljarna mest och att det därför är helt legitimt att valrörelsen nästan uteslutande kom att handla om dessa. Å

andra sidan så kan samma väljare svårigen engageras av de sakområden som de inte känner till varför de behöver mer information om de nya kompetensområdena, exempelvis regional utveckling och miljö. Betraktat ur ett perspektiv som i första hand utgår ifrån betydelsen av den regionala nivåns förändringar, torde det dock stå klart att sjukvårdsfrågornas dominans utgör ett demokratiskt problem i Skåne i avsevärt högre grad än i Kalmar.

Det tredje och sista av kapitlets avsnitt inriktades på pressens informationsvärde i de båda länen. Utifrån de mått som har använts, så uppvisar den skånska pressen generellt sett ett högre informationsvärde med fler inslag av analys, tolkning och reflektion medan den i Kalmar län ger ett ytligare intryck. En observation, som gäller i båda länen, är frånvaron av värderande analys av politiska företeelser i form av ledartiklar. Här är debattartiklarna, som i de flesta fall skrivits av politiker, i överväldigande majoritet i vad som stundtals framstår som interna debatter mellan borgerliga och socialistiska partier.

Den här studien är, vilket redan påpekats flera gånger, begränsad i flera avseenden, men om dess resultat i någon mån förutsätts vara representativa för de offentliga rummen och det mediala informationsutbudet i de båda länen, så finns det anledning att inte lättvindigt avfärda den något problematiska situation i Skåne som har diskuterats. I slutändan är det naturligtvis så, att så omvälvande förändringar inte bara kan skapas utan måste få växa fram över tid. Nästa val kommer att vara det första då skåningarna har möjlighet att utkräva ansvar för den politik som har förts, något som troligtvis kommer att öka deras engagemang avsevärt. Det vore önskvärt att se motsvarande förändring i engagemang och intresse även hos pressen inför nästa val. Detta skulle sannolikt öka kunskapen om och genomslaget av den regionala nivåns demokratisering hos demokratins gräsrotter och fundament, dvs medborgarna.

Referenslista

Dagstidningar Skåne län

Arbetet Nyheterna (AN)

Helsingborgs Dagblad (HD)

Kristianstadsbladet (KB)

Nordvästra Skånes tidningar (NST)

Norra Skåne (NSK)

Skånska Dagbladet (SkD)

Sydsvenska Dagbladet Snällposten (SDS)

Trelleborgs Allehanda (TA)

Ystads Allehanda (YA)

Dagstidningar Kalmar län

Barometern (Bar)

Nyheterna (Nyh)

Oskarshamns tidning (OT)

Vimmerbytidningen (Vimt)

Västervikstidningen (Vät)

Ölandsbladet (Ölbl)

Östra Småland (ÖS)

Litteratur

Asp, Kent 1986: *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.

Cohen, Bernard 1963: *The Press and Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.

Dahl, Robert A 1989: *Democracy and its Critics*. London: Yale University Press.

- Eide, Martin & Hernes, Gudmund 1987: *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Fernández, Christian 1999: *NOSAM – nordvästskånska kommuner i sökande efter en ny samarbetsprofil. Regionalisering och flernivådemokrati*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Fernández, Christian 1998: *The Bargaining Region. Regionalisering och flernivådemokrati*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Gidlund, Janerik 1998: *Regionalisering och demokratisk legitimitet*. Kalmar: Regionförbundet i Kalmar län.
- Gidlund, Janerik & Sörlin, Sverker 1993: *Det europeiska kalejdoskopet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Habermas, Jürgen 1995: ”Tre demokratimodeller: om begreppet deliberativ politik”, i Eriksen och Molander (red.): *Jürgen Habermas – Diskurs, rätt och demokrati*. Göteborg: Daidalos.
- Habermas, Jürgen 1971 [1962]: *Borgerlig offentlighet*. Oslo Gyldendal.
- Johansson, Bengt 1998: *Nyheter mitt ibland oss: Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Johansson, Jörgen 1995: *Europeiska regioner – Regionforskning i empirisk och normativ belysning*. Örebro: Örebro Studies.
- Kohler-Koch, Beate 1997: ”Interactive Governance: Regions in the Network of European Politics”. Paper prepared for presentation at ESCA-USA Panel: *Europe's Regions in a New System of Governance*. Seattle, USA:
- Nanetti, Raffaella Y 1996: ”EU-Cohesion and Territorial Restructuring in the Member States” i Hooghe, Liesbet (ed.): *Cohesion Policy and European Integration—Building Multi-Level Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Noelle-Neumann, Elisabeth 1995: ”Public Opinion and Rationality” i Glasser & Salmon (ed.): *Public Opinion and the Communication of Consent*. New York: The Guilford Press.
- Patterson, Thomas E 1993: *Out of Order*. New York: Alfred A. Knopf, inc.
- Petersson, Olof & Carlberg, Ingrid 1990: *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons förlag.

- Price, Vincent 1992: *Public Opinion*. London: SAGE.
- ”Region Skåne” 1999, informationsmaterial från Regionförbundet.
- Rothstein, Bo – Esaiasson, Peter – Hermansson, Jörgen – Micheletti, Michele – Petersson, Olof 1995: *Demokrati som dialog. Demokratirådets rapport 1995*. Stockholm: SNS Förlag.
- Santesson-Wilson, Peter (kommande). *Frågan som försvann*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Sjölin, Mats 1994: ”Massmedier och opinionsbildning” i Sannerstedt & Jerneck (red.): *Den moderna demokratis problem*. Lund: Studentlitteratur.
- SOU 1995:37 *Vårt dagliga blad – stöd till svensk dagspress*. Stockholm: Fritzes förlag.
- SOU 1995:27 *Regional framtid. Slutbetänkande av regionberedningen*. Stockholm: Fritzes förlag.
- SOU 1990:44 *Demokrati och makt i Sverige*. Stockholm: Fritzes förlag.
- Stenelo, Lars-Göran 1990: ”Den internationaliserade demokratin” i Hansson & Stenelo (red.): *Makt och internationalisering*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Törnqvist, Gunnar 1998: *Renässans för regioner*. Stockholm: SNS Förlag.
- Weigård, Jarle & Eriksen, Erik O 1998: ”Deliberasjon og demokrati” i Midgaard & Rasch (red.): *Demokrati – vilkår og virkninger*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Wolton, Dominique 1990: ”Political Communication: The Construction of a Model” i *European Journal of Communication* 5, 9-28.